קווץ. שיולאין בשדרה שלו עוקלין כמין קולין: **עקום דומה למגל.** חדא מלתא היא: חרות. קשה שנעשה חריות שכן דרך הלולב עליו נושרים בימות הגשמים והשדרה מתקשה ונעשה עץ: **דומה לחרות.** התחיל להתקשות ועדיין לא נעשה עץ: **אמר רב פפא.** הא דקתני סדוק פסול לאו שנסדקו ראשי עלין לו שדרה: **אלא דעביד כי הימנק.** יפוילפו"ר של ברזל של סופרים שיש לו שני ראשים וראשו א' מפולל כך גדל הלולב כמין שתי שדרות מחלית עלין לכאן ומחלית עלין לכאן: **לאחריו.** שנעקס לגד שדרה[ז]: **מלפניו.** לגד שכנגד השדרה. שדרה זהו לד העשוי כשדרה של בהמה שהלעות והחוליות מחוברין בה מכאן ומכאן[ח] ואמצעה חלק ועולה כמקל: **דסליק בחד הוצא.** שכל עליו מלד אחד: **כי חופיא.** אשקוב"א שבו מכבדין את הבית ועושין אותה מעלין של לולב התלושין מהשדרה ואוגדין מהן הרבה ביחד: **דאיפרוד איפרודי.** ראשיהן נפרדין כענפי דקל ואין מצומצמין[ט] עם השדרה אבל מלמטה הן מחוברין בה: **נחלקה התיומת.** שני עלין עליונים אמצעים שעם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלין שלמטה מהם: **תיומת.** שמדובקין כתאומים: **חרותא.** ענף הדקל משתקשה שתי שנים ושלש ויולאין בו לולבין הרבה שנשרו עליהן ונתקשו גם הם ונעשו עץ זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כענפי שאר אילנות: **בעינן כפות.** שאם היה פרוד יכפתנו והרי זה פרוד ואין אתה יכול לכופתו שיהו ענפיו הפרודים כאן וכאן נכפתים ומתמעכים אצל אביהם שהן מחוברין בו לפי שקשין הן: **ואימא אופתא.** אשטיל"א מעיקר הדקל שהוא חלק ואין ענף יוצא ממנו לכאן ולכאן שאין לך כפות הימנו: **כפות.** משמע שפרוד מתחלה ואתה כופתו: **ואימא כופרא.** היינו נמי עץ כעין חרותא אלא עדיין בן שנה או שתי שנים ולא נתעבה עצו ואתה יכול לכפות ענפיו על ידי אגוד ולזקפן למעלה לאוגדן עם אביהן: **דרביה דרכי נועם.** ואלו עשוין כקולים ויולאין בהן עוקלין הרבה ומסרטין את הידים: **תרתי כפי דתמרי.** תמרים עצמן דדרכן להיות הרבה תלוין ביחד במכבדות שלהם וקורין להם כף טרוק"א: **כפת כתיב.** חדא: **כף קרי ליה.** וכי כתיב כפת על שם כפות אם פרודה ואין לשון זה נופל אלא על [עלי] הלולב: **ציני הר הברזל.** לולבין שלהן העלין מועטין בשדרה מרוחקין זה למעלה מזה הרבה ועוד שקטנים הן לארכן ופעמים שאין מגיע ראשו של עלה זה לעיקרו של זה: **ואיכא** שלו קודם ביטול א"כ מי שנתנו לו לולב בי"ט לא יצא ואע"ג דלא דמי כולי האי דשל ע"ז אין תקנה בשום ענין מ"מ כיון דמשום איסור ע"ז דאיכא השתא לא מיפסיל אין לנו לחושבו דחוי מחמת שאינו שלו ונראה לפרש דרבא שרי אפילו בע"ז של ישראל ובאילן שנטעו ולבסוף עבדו וכרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי בר' יהודה בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מח.) דשרו להדיוט אלא אם כן נטעו מתחלה לכך דדרשינן תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם ואפילו בי"ט ראשון אם נטל יצא דשרי להדיוט ולכם קרינא ביה ומתנית' דשל אשרה פסול כשנטעה מתחילה לכך והיינו אשרה דמשה דבהיא מוקי רבנן קרא דואשריהם תשרפון באש (דברים יב) דאסור אפילו להדיוט ובעינא דכל הצלמים באשרה דנכרי דנטעה מתחלה לכך ואח"כ בטלה אם יש דחוי או לא מיהו לישנא קמא דהתם דקאמר כי תיבעי לן באילן שנטעו ולבסוף עבדו ואליבא דרבנן דשרו להדיוט מהו לענין מצוה מאים כלגבוה או לא הוה מצי למיפשטא מדרבא מדקאמר אם נטל יצא אלא רבא סבירא ליה כרב דימי דמסיק דיש דחוי קמיבעיא ליה אבל בהא פשיטא ליה דיצא וא"ת תיפשוט דאין דחוי ממתניתין דענבי מרובין מעליו ואם מיעטן כשר ואין ממעטין בי"ט ואמר בגמרא[ז] הא עבר ולקטן כשר היכא דאשחור מאתמול דלא פסלינן ענבי מרובות אלא בשחורות אבל ירקות לא וכי אשחור מאתמול דחוי מעיקרא בתחלת י"ט לא הוי דחוי אצל מצות וי"ל דשאני התם דבידו לתקן דנהי דאסור למעטו מ"מ בידו למעטו אבל גבי ע"ז אין בידו לבטל[ח] דאין ישראל מבטל ע"ז של נכרי[ט]: **נקטם ראשו.**

פירושו ברים פירקין: **קווץ.** פי' בקונטרס שיולאין בשדרה שלו עוקלים כמין קוים ובערוך פירש ענין אמיתה:

דעביד כי חופיא. פירושו בתמתי': **נחלקה** התיומת. לא מיירי שנסדקו בראשו עלין שבראש השדרה דכולהו הכי איתנהו אלא כדפירש בקונטרס שני עליו עליונים אמצעיים שעם השדרה כלה נחלקו זה מזה ונסדקה השדרה עד העלים שלמטה ובה"ג פי' נחלקה התיומת ההוא גבא דהוא היכא דדביקו אהדדי ההוא דמתייס בהו ומשוי להו חד אי כנפרצו עליו דמי פסול אי כנפרדו עליו דמי כשר:

דרביה דרכי נועם. רבא לא היה עם משום הכי לא מייתי הכא קרא דהאמת והשלום כדלקמן[ט]: **כפת** כתיב. בהאי כולי עלמא מודו דיש אם למסורת ולריך טעמא: [עי' מה שהיקשו בפסחים לו. ד"ה עוני קרינן ביה וכו' וע"ע תוס' לעיל ו: ד"ה ור' שמעון]:

שדרו

מסורת הש"ס עם הוספות

א) [ב"ק לו.], **ב)** ב"ק לו:, **ג)** [לעיל לא.], **ד)** עיין בע"ז דף מז., **ה)** ע"ז דף נ., **ו)** לג:, **ז)** ע"ז מב., **ח)** [וע"ע תוס' לקמן לג. ד"ה נקטס ומוספות ע"ז מז. ד"ה אשרה] ותוס' זבחים לד: ד"ה כל, **ט)** ע"ב.

גליון הש"ם

תוס' ד"ה באשרה דמשה וכו' חליצתה כשרה ולולב ביו"ט שני. עי' עירובין פ ע"ב תד"ה אבל קורה:

לעזי רש"י

יפויצפו"ר. פירוש כלי שמנקביס בו שרטוטי הספרים (ריש"ג הלכות לולב עמוד ק'), כלי של ברזל שעושין בו סופרים ניקבי שירטוטי קלף (אולר הגאונים תשובות סימן ס"ג). **אשקוב"א.** פירוש מטאטא (עיין רש"י ורל"ק ישעיה יד, כג ורש"י מגילה דף יח סוע"א ד"ה טאטיחא), מכבד שמכבדין בו את הבית (ערוך ערך טא). **אשטיל"א.** פירוש בקעת עליס (רש"י חולין דף מז ע"ב ד"ה דדמיא לאופתא), שורש של דקליס (ערוך ערך אפי ג'), עיקר חריות של דקל (ערוך ערך וו). **טרוק"א.** פירוש כף, אשכול (רש"י כתובות דף פ ע"א ד"ה רבי).

ליקוטי רש"י

התיומת. כף תומר האמצעי העליון תיומת היא [ב"ק צו.]. **כפות.** לשון אסירה כדתנן (מכות דף כב:) כופת שתי ידיו על העמוד [לעיל לא.].

הגהות וציונים

א) [הוא כלי שיש בו שני ראשים וכן לולב ששני הוצין העליונים שהן תיומת אם נפרדו זה מזה. ערוך בערך המנק] (גליון): **ב)** ברי"ף ובראב"ש רב **פפא** וכ"ה נכון דרב נחמן רביה דרבא הוה ולא היה מוסיף על דבריו (דק"ס) ומהרש"ל כתב שזהו רב נחמן **בר יצחק** או שצ"ל **רבה**: **ג)** [בב"ק איתא ר' **מתון**] (גליון): **ד)** [בב"ק איתא ר' **מתון**] (גליון): **ה)** צ"ל **כשרות** (יעב"ץ): **ו)** צ"ל **פסולות** (יעב"ץ): **ז)** הכפו"ת כותב שרש"י גורס בגמרא לא אמרן **אלא לאחריו אבל לפניו** וכו' והערל"נ כתב שט"ס ברש"י וד"ה מלפניו צ"ל קודם לד"ה לאחריו: **ח)** יש להוסיף וצ"ל **ואף לולב עליו מכאן ומכאן** ואמצעה וכו' (כ"ה ברש"י שברי"ף וע"פ הגהות הב"ח ובר"ן שם): **ט)** ס"א **מתמעך** (גליון) כ"ה בדפו"ר: **י)** גי' מהר"ם **ומיהו על** כרחך (גליון): **כ)** בכת"י הגי' **והן** הן תלויין בה. וברי"ף איתא כל לשון רבינו כאן וכתוב שם והן תלויין בה. ועי' רש"י לעיל כט ע"ב ד"ה נפרצו:

דהא בטנעל שאינו שלו תנן חליצתה כשרה ולולב [ט] בי"ט שני ובשמעתין הוה מצי לשנויי דמתני' בי"ט ראשון ולא הוה צריך לאוקמי באשרה דמשה אלא משום דקתני דומיא דעיר הנדחת ואפילו בי"ט שני ור"ת מפרש דכולהו בע"ז דנכרי וכאן קודם ביטול וכאן לאחר ביטול ולאחר ביטול נמי לכתחלה לא יטול ולא יתקע דמאיס לעניין מצוה[ז] לפי שהיה עליו שם ע"ז וכן לא תחלוץ בו לכתחלה ואפילו אם תימצי לומר דשרי לכסות לכתחלה בעפר ע"ז כמו בשל עיר הנדחת לא דמי כיסוי לחליצה והא דמשני הכא באשרה דמשה ולא משני בדנכרי וקודם ביטול משום דמשנקנן הלולב מן הדקל נתבטל ובפרק מצות חליצה (יבמות ד' קג:) מפליג בין סנדל של ע"ז לסנדל של תקרובת ע"ז דאין לו ביטול ולא מפליג בשל ע"ז גופיה בין קודם ביטול בין לאחר ביטול אגב אורחיה קא משמע לן דתקרובת ע"ז אינה בטילה עולמית[ח] ובהיא דראוהו בית דין קשה טפי דמפליג רבא התם בין שופר של ע"ז לשופר של עיר הנדחת דבשל ע"ז גופיה היה יכול לחלק בין קודם ביטול בין לאחר ביטול ועל כרחך[ט] צריך לאוקומה לאחר ביטול כפירוש ר"ת לפמ"ש שם ברוב ספרים רב יהודה דאי קודם ביטול הא רב יהודה דאמר התם לעיל בשופר שלמיס לא יצא דמצות ליהנות ניתנו ומיהו צריך לומר דמ"מ רבא גרסינן ולא רב יהודה דהא מפרש התם טעמא דשופר של עיר הנדחת לא יצא משום דכתובי מיכתת שיעוריה ולרב יהודה הוה ליה למימר משום דמצות ליהנות ניתנו ומיהו קשה דבפרק כל הצלמים (ע"ז ד' מז.) בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה ומסיק רב דימי באשרה שבטלה קמיבעיא ליה יש דחוי אצל מצות או אין דחוי אצל מצות ומוכחא מלתא דשום אמורא לא פשיט ליה הא מלתא דבעי למיפשטא מדרבי יוחנן ומדרב פפא ומשני דרב פפא גופיה קמיבעיא ליה וקיימא בתיקו והשתא לפי' ר"ת הא אשכחן רבא דאמר הכא אם נטל יצא אלמא אין דחוי אפילו לקולא ומיהו י"ל דהא [דאמר רבא] דיצא כשבטלה מערב י"ט והא דמיבעי לן אי יש דחוי כשביטל בי"ט דאז שייך דחוי כדמוכח לקמן בפירקין (דף לג.) דבעי ר' ירמיה נקטס ראשו מערב י"ט ועלתה בו תמרה בי"ט אבל עלתה בו תמרה בערב י"ט לא חשיב דחוי והוא הדין בבטלה מערב יו"ט ולישנא קמא דפריסית דע"ז דנכרי אפילו בלא ביטול יצא כגון בי"ט שני דלא בעי לכם קשיא דהתם באשרה דנכרי מיירי דיש לה ביטול ואפילו הכי משמע דלא יצא מדחשיב לה דחוי וכי תימא דבי"ט ראשון הוא דחשיב ליה דחוי לפי שלא היה

עין משפט נר מצוה

יז **א** מיי' פ"ח מהל' לולב הל' ג טור ש"ע א"ח סימן תרמ"ה סעיף ח:
יח **ב** מיי' שם טוש"ע שם סעיף ז:
יט **ג ד** מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ח:
כ **ה** מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כא **ו** מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
כב **ז** מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג:
כג **ח** מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

רבינו חננאל

בון מה בין קטום א) ליבש הצוציתו אמר להן זה הדר וזה אינו הדר. **של אשירה.** אוקימנא באשירה דמשה דלשריפה קאי אבל שאר אשירות לא יטול ואם נטל כשר. **נקטם ראשו** פסול אבל אם נסדק ולא נפרד כשר והאי דתניא סדוק פסול דעביד כי המנק. **המנק** בלשון ערבי לבד אשיין וזה צורתו עקום בין מלפניו בין מצדדיו פסול ואינו כשר אלא אם עקמומיתו מאחריו דהיינו (בלבד) [ברייתו] וכן הלכה: **תניא לולב כפוף** כורץ חרות פסול אבל דומה לחרות כגון שנפרדו עליו כשר הוא. **אמר רבא לולב העולה בחד הוצא.** כלומר אין הוצין עולין מזה הצד ומזה הצד בעל מום הוא ופסול. **נפרצו עליו פסול.** שנתרו מן השדרה ואין כ) הן תלויין בה **דעביד כי חופיא.** פי' ההוצין שבשדרה כשנחתכין מן השדרה נקראין חופיא כדגרסי' בהגוזל קמא הוצין ועבדינהו חופיא והוא כעין שבירה מעין פרצה. **נפרדו.** שנפרדו ההוצין כעין פתיחת החריות דלא ניתק אחד מחבירו כשר הלא תראה ששנינו אם היה פרוד יכפתנו מכלל שהפרוד אין בו אלא כעין פתיחת הוצין בלבד: **אריב"ל נחלקה התיומת.** פי' שבראש הלולב נעשה כמי שניטלה ופסול. **פי' תיומת.** גבא דהוצא דמתיים להו לשני צידי העלה ומשוי להו חד כי כל אחת כפולה לשנים ותאומה מגבה אם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד כשהוא כפול לשנים והתיומת שלהן קיימת כשר ואם נחלקה התיומת שלהן הרי הן כאילו נפרצו עליו ופסול

חשק שלמה על ר"ח

א) מירושלמי איתא סתמא מהו מינו ליבש ומפרש רבינו דקאי על המיבעיא דיבש גילימו מהו וכן פי' הפ"מ שם ולא כהק"ע.

תורה אור השלם

א) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְעַרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
[ויקרא כג, מ]

ב) דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:
[משלי ג, יז]